

EUSKAL KAZETARITZA IDATZIA, EHUN URTETAN LORATU EZ DEN LANBIDEA

Baiona, 1987-III-29

Luis A. Aranberri

Jaun-andreok, agur.

Ahalik eta laburren jardutea eskatu zait, eta asmo horretan arituko natzaizue, labur bezain zehatz.

Nire burua euskal kazetaritzat —eta ez bestetzat— dudan aldetik, niretzat benetan ohore pozgarria da gaur, hemen, Baionan, lehen euskal astekariaren mendeurren honetan hitzegin ahal izatea eta, bidenabar, euskal kazetaritza idatziak izan duen maisurik nagusienetakoa guztion gogotara ekartzea: *Eskualduna* kazetaz eta Jean Hiriart Urruti kazetariaz mintzo naiz, noski.

Tristuraz aitortu behar dut, hala ere, ehun urte alferrik joan ez diren arren, euskal kazetaritzak ez duela, oraindik, garai hartako lehen urrats baliotsu haietatik itxaro zitekeenik lortu eta, are gutxiago, segurutik, Hiriart-Urruti zenak etorkizunari begira ames zezakeenik. Izan ere, euskal kazetaritza idatzia baita, oraino, ehun urtetan loratu ez den lanbidea.

* * *

Ehun urteotan euskal kazetaritza idatziak bide luzea egin du, definizio-urraketan lehenik, egituratze-nahian gero, merkatu-bila hurrenik eta, ororen gainera, lanbide-aldarrikapenetan azkenengo. Eta bildur naiz ez ote den, beti ere, urri eta berantegi ibili.

Edozein lanbide-motak bere burua normalduko badu, bere giza-funtzioa aurkitu ezezik, gizar-tearengandikako onarpena lortu beharko du. Eta onarpen hori, gaur eta hemen, bizi dugun eta, dirudienez, oraindik ere luzaroan bizi behar izango dugun ekonomi-sistema honetan, dena delako lanbidearen baliagarritasun edota bidegarritasunaren garrantzia, gizarte honetako sektore publikoak nahiz pribatuak sor ditzakeen lanpostuen kopuru eta mailaren arabera da. Egoera erabat normala izango bada, bestalde, lanbide horrek bizi izango dituen lan-harremanak gizar-tean ohizko diren formula homologagarriak bereganatu beharko ditu,

onerako nahiz txarrerako. Hala ere, honelako ezer gutxi erdietsi du, oraino, euskal kazetaritza idatziak.

Ehun urte bai zahar den euskal kazetaritza idatziari ia larogeita hamar joan zitzaizkion literatura eta eritzi-alorreko idazlenetatik bere burua bereizten eta itzultzaileen morrontzatik aldentzen.

Jean Hiriart-Urruti 1915ean hil zenean Gregorio Mujika kronikari giputzak adierazi zuen: “Bera izan da egundaino euskarak izan duen kazetari bakarra”. Izan ere, XIX. mendeburuan Hego Euskal Herriko lau hiriburuetan sortu ziren kultur-mugimenduen aldizkarietan nekez soma daiteke egiazko kazetaritza egin nahia eta, zer esanik ez, inongo profesionaltze-guraririk. Beste honenbeste esan dezakegu XX. mendearen lehen hiru hamarkadetan kaleratu ziren hogeitaka aldizkarietaz eta ildo beretik jarraitu zuten Espainiako gerraren zein munduko bigarrenaren ondotik han-hemenka azaldu ziren beste hogeita hamar mantxeta berriez.

* * *

Bi belaunaldi iraun zuen garai luze horretan, salbuespen bi aipa daitezke, oro har: Sabino Aranaren abertzaletasunak zuzperrarazi zuen kazetaritza-giroa eta 1936an Eusko Jaurilaritzaren eraginez sortu zen *Eguna* egunkaria. Baina, inori inolako meriturik ukatu gabe, jakina, lehenengo gehiago zen eztabaida politiko eta ideologikoa kazetaritza formala baino eta bigarrena, berriz, gerra garaiko fruitu eta lekuko, “gerrako ekonomia” alegia. Batean nahiz bestean, lanbide-zentzua ez da inondik ere kirikatzen.

Euskal aldizkaritzaren aldaketaren lehen errainuak 1970eko hamarkadarekin batera bizkortu ziren eta, lanbide-arloaren ikuspegitik begiratu gero, 1977an gertatu zen *Deia* eta *Egin* egunkariaren sorreraz bat. Izan ere, zenbait koiuntura eta lege-arazogatik 1976a “Euskal Kazetaritzaren Urtea” izendatu bazuen ere kazetaritzatik bizi ez zen hainbatek, euskal kazetariaren lanbide profesionala, segurtasun soziala, hilaren azkenengo soldata eta, bataz beste, langile-statusa, ez ziren 1977 urterarte etorri.

Gogotan dut, 1975 urtearen inguruan Udako Euskal Unibertsitatetik deitu nindutela, kazetaritza-mundura egokitzeke euskarak omen zituen hizkuntza, estilo eta molde aldetikako eskasiak zertan ote ziren azal nitzan. Nire ustez, euskal kazetaritzak zituen arazo bakarrak estruktura, merkatu, enpresa eta ekonomia arlokoak besterik ez zirela erantzun nien eta ez zuten nitaz gehiago jakiterik nahi izan. Ez dut inoiz jakin zergatik, gaia ez zelako behar bezainbat interesgarria ala ez zelako hainbatek espero bezain literarioa. Dena den, urte bi geroago etorri ziren nolabaiteko estruktura, enpresa eta ekonomia berriak eta, egia esan, ez ziren problema guztiak konpondu.

Hala ere, euskal kazetaritza idatziaren lanbide-arloan sekula historian egin den aposturik haundiena *Deia* egunkariak egin zuen, orain dela hamar urte, 1977ko ekainean hamaika kazetaritako erredakzioa bere baitan kontratatu zuenean. Hamaika haietatik bost Informazio Zientzietan lizentziatuak ziren. Oso proportzio handia garai haietarako.

Esperientzia hark gainbehera egin zuen urte biren buruan, eta porrot haren arrazoiak beste txostenen baterako gelditzen den gai interesgarria bada ere, ezin uka inoiz egin den egitasmorik aberatsena izan zenik. Aipagarri ere, urte berean *Egin* egunkariak burutu zuen projektua; baina kazetari-lanbideari zegokiokeen aldetik, *Eginen* xedea gehiago zen emana euskararen idatzizko agerpen eta testu-kopurutara, egiazko informazioa bildu eta lantzerata baino, gehiago itzulpen-lanetara, egiazko kazetaritza jator eta peto-petora baino.

* * *

Gernikako Estatutua, Eusko Legebiltzarra eta Eusko Jaurlaritza indarrean jartzearen ondorioz, 1982an sortu zen Euskal Irrati Telebistak sekulako iraultza erakarri zuen euskal komunikabideen mundura. Zentzu honetan, sektore publikoak zein beronek eragindako ekimen pribatuak mila lanpostu inguru sorrerazi ditu azken lau urteotan, Euskal Herriko Komunitate Autonomoan ezezik, baita Nafarroan eta, neurri txikiagoz, Iparralde honetan ere.

Geroztik, euskal komunikabideen sektorea komunikazio industria bilakatu da eta duela bost urte arlo honetan guttiz defizitarioa zena, zerbitzu, ondasun eta produktu esportatzaile izatera heldu da Euskal Herrian.

Prozedura emankor honetan, euskal kazetaritza idatziak ez du, aldiz, aurrerapen nabarmenik egin. Gaurregun, Euskal Herrian, bideo-operatore, teknikari edota bikoiztaileak, kazetariak baino gehiago dira. Euskal Irrati Telebistan, egun bakar batean, kazetaritza elektronikoan ari direnen kopurua, azken ehun urteotan kazetaritza idatzian aritu diren guztiena baino haundiagoa da.

Dena den, euskal kazetaritza idatziak ere bere urraspidetxoak jorratu ditu azken hilabeteotan, astean behingo *Hemen* eta *Eguna*, eta bizpahiru egunkariren euskarazko barne-gehigarriak lekuko. Hala ere, ezin ahanzi, guzti hauetan bereziki kontratatutako kazetari guztiak ez direla, *Deiak* bakarrik orain dela hamar urte zituenak baino gehiago.

Bestalde, aurren hasi da lanean, lehen aldikoz historian, euskarazko albiste-agentzia. Hau da, azkenik euskara teletipora ere heldu da, kazetarien eskutik ez bada ere, itzultzaileen lanari esker.

Beraz, oraindik ere, euskal kazetaritza idatzia ehun urtetan erabat loratu ez den lanbidea da. Baina, ez dago, horregatik, etsipen-izkila jo beharrik ehun urtetan loratu ez denak berrehunetan loratzerik izango bait du, seguraski. Euskal Unibertsitateak kostata plazaratutako lehen euskal kazetari-andana berriak horrelakorik ikusteko jaioko izango al dira!